

Секція: Бухгалтерський, управлінський облік та аудит

FORENSIC ACCOUNTING НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

БАКАРЧУК В. В.

Студентка

*Сумський державний університет,
м. Суми, Україна*

ПЛКУС І.Й.

*доцент кафедри фінансів і кредиту, к.е.н.
Сумський державний університет
м. Суми, Україна*

За процесуальним законодавством більшість питань економічного характеру вирішуються шляхом судово-бухгалтерських експертиз (forensic accounting), у тому числі і судово-бухгалтерських експертиз нематеріальних активів. Вивчення суті, призначення і ролі, яких сприяє правовому регулюванню відносин власності у тому числі й інтелектуальної власності, як нематеріального актива. Саме нематеріальні активи, які є результатом розвитку інформаційних технологій, інтелектуальної власності, нововведень у маркетингу, фінансах, організації виробництва тощо, тобто основним ресурсом в економіці знань та розглядаються, як інноваційні фактори формування потенціалу підприємства [1,с.305] потребують проведення судових експертиз.

Значний вклад у розвиток і дослідження судово-бухгалтерській експертизи зробили М.Т. Білуха, М.Ф. Базась, С. Ф. Бичкова, Т. С. Волчецька, М.І. Камлик, Н. П. Майлис, В.Д. Понікаров, О.Р. Росинська, В.С. Рудницький, В. Г. Танасевич, Б.Ф. Усач, С. Г. Чаадаєв, В.М. Шарманська та ін., які детально вивчили та описали у своїх працях основні завдання, понятійно-категоріальний апарат, проблеми та напрями подальшого розвитку судово-бухгалтерської експертизи, проте поки ще недостатньо досліджені проблеми, які мають відношення одночасно, як до господарської та інтелектуальної діяльності підприємств, так і до дотримання прав щодо інтелектуальної власності, проблеми експертно-оціночної діяльності стосовно нематеріальних активів (саме оцінка об'єктів інтелектуальної власності має в експертизі нематеріальних активів найважливіше значення, це стосується і оцінки права на об'єкт інтелектуальної власності, і

оцінки вигод, які підприємство недоодержало від незаконного використання продукту інтелектуальної власності тощо).

Мета публікації полягає в теоретично-методичному дослідженні положень судової експертизи нематеріальних активів, її значенні, ролі та методологічної забезпеченості.

Вихідними положеннями при дослідженні судово-бухгалтерської експертизи нематеріальних активів є:

- *по-перше*, розуміння сутності нематеріальних активів¹, облік та оцінка яких регулюються П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» та МСБО 38 «Нематеріальні активи». Зазначимо, що відповідно до П(С)БО 8 та МСБО 38 нематеріальний актив - це ідентифікований немонетарний актив, який не має фізичної форми [4, 5]. Аналіз П(С)БО 8, МСФЗ 38 та положення книги четвертої Цивільного кодексу [6] дозволив скласти зведену бухгалтерсько-правову класифікацію нематеріальних активів підприємства, відповідно до якої нематеріальні активи згруповані у дві категорії: 1) об'єкти інтелектуальної власності, інтелектуального капіталу² та 2) ділова репутація підприємства (гудвіл)³.

Виходячи з цієї класифікації судово-бухгалтерська експертиза нематеріальних активів може бути підрозділена на судово-експертне дослідження:

1) інтелектуальної власності - винаходів, корисних моделей, промислових зразків, товарних знаків, «ноу-хау», програм ЕОМ і баз даних, авторських і суміжних прав тощо;

2) майнових прав - прав користування природними ресурсами (землею, водними ресурсами, надрами тощо) й майном (будівлями, спорудами, обладнанням);

3) відкладених (капіталізованих) витрат - організаційних витрат, витрат на

¹ Більш детальне це питання було нами розглянуто нами у [2, 3].

² Права на використання результатів інтелектуальної діяльності (інтелектуальну власність), серед яких враховують права на: твори науки, літератури і мистецтва; програми для електронних обчислювальних машин; винаходи; корисні моделі; селекційні досягнення; секрети виробництва (ноу-хау); товарні знаки і знаки обслуговування. Виходячи з зарубіжного досвіду (МСБО) до нематеріальних активів відносять: інтелектуальну власність - права на результати інтелектуальної діяльності; ринкові активи - потенціал, який забезпечується нематеріальними активами, пов'язаними з ринковими операціями (портфель замовлень, канали збуту, список клієнтів та ін.); інфраструктурні активи - переваги, які має підприємство від використання технологій, процесів і методів, що забезпечують ефективне функціонування підприємства (методи управління персоналом, бази даних, використання Інтернету, корпоративна культура та ін.).

³ Більш вагомі для підприємства нематеріальні ресурси ототожнюються з людським капіталом (людські активи - сукупність знань і вмінь працівників підприємства, їх творчі здібності тощо), враховують у складі гудвілу, й не відображаються у складі нематеріальних активів.

науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи тощо.

- *по-друге*, уявлення організаційних та функціональних аспектів, принципів, форм судово-бухгалтерських експертиз⁴, спеціальні пізнання для захисту прав та інтересів підприємців при вирішенні спорів у цивільних і господарських справах, і при розслідуванні економічних злочинів пов'язаних з проведенням різних судових експертиз в тому числі й економічних загалом⁵ та судово-бухгалтерських експертиз нематеріальних активів.

Суть судово-бухгалтерської експертизи нематеріальних активів можна розглядати, як з предмет-об'єктної складової (пізнавальна діяльність, яка використовує аналіз результатів економічної та інтелектуальної діяльності), так і з цільової складової (об'єктивно необхідний фактор правового захисту інтересів юридичних і фізичних осіб щодо відтворення прав власності цих осіб). З такого розуміння судово-бухгалтерської експертизи нематеріальних активів предметом експертизи є дії юридичних або фізичних осіб, пов'язані з використанням продуктів інтелектуальної власності, які призвели до порушень прав інших юридичних та фізичних осіб, які створили ці активи або за законом володіють їми.

Виходячи з того, що судові експертизи це кількісна та якісна перевірка, яка здійснюється фахівцем-бухгалтером з метою подання висновку, що стосується ряду питань, які були поставлені органами дізнання [8, 9, 10], та з того що судові експертизи нематеріальних активів призначаються судами, як правило у зв'язку з порушенням прав інтелектуальної власності, то завданнями судової експертизи нематеріальних активів є визначення якісних, кількісних, вартісних характеристик об'єктів інтелектуальної власності.

Підсумовуючі, зазначимо що судово-бухгалтерська експертиза нематеріальних активів це - спеціалізований вид судово-експертної діяльності, який дає уявлення про специфіку, методологію, закономірності дослідження об'єктів експертизи нематеріальних активів та є одним з важливих інструментів усунення протизаконних дій щодо інтелектуальної власності.

⁴ кількісна та якісна перевірка, яка здійснюється фахівцем-бухгалтером з метою подання висновку, що стосується ряду питань, які були поставлені органами дізнання

⁵ Ці питання розглянути нами у [7].

Список літератури:

1. Плікус І.Й. Економічний потенціал підприємств, що функціонують в економіці, заснованій на знаннях // Бізнес Інформ. – 2014. – №4. – С. 303–307.
2. Бойко Н.В. Інтелектуальний капітал підприємства, як фактор його стійкого розвитку в економіці заснованій на знаннях / Плікус І.Й., Бойко Н.В. // Фінансова інфраструктура: формування, проблеми та перспективи розвитку в умовах інноваційної економіки. / Збірник мат.мжн.наук.практ.конф. м.Київ, 7-8 листопада 2014 р. – К.: Громадська організація «Київський науковий економічний центр». – 2014.. - Ч.4. С. 105-108.
3. Вакарчук В.В., Бойко Н.В. Інтелектуальна власність, інтелектуальний капітал та нематеріальні активи, як об'єкти бухгалтерського обліку // Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт за спеціальністю «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит», 25 березня 2015 р., м.Київ: КНТЕУ.
4. П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>
5. МСБО 38 «Нематеріальні активи» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Верховна Рада України: за редакцією від 06.11.2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
7. Пликус И.И. Бухгалтерский учет и расследование экономических преступлений // Весник бухгалтера и аудитора Украины, Киев, - 2004, - № 5-6, - С.39-45.
8. Новий тлумачний словник у трьох томах / [уклад. Яременко В.В.,Сліпушко О.М.]; видання друге, виправлене – К.: «АКОНІТ», 2001. – 928 с.
9. Бухгалтерський словник / За ред проф. Ф.Ф. Бутинця. - Житомир: ПП «Рута», 2001. – 224 с.
10. Козырчикова Э.Ю. Приемы и методы проведения судебно-бухгалтерской экспертизы / Козырчикова Э.Ю. // Аудит и финансовый анализ. – 2007. - № 7. - С.1 – 14.

Плікус І.Й., Вакарчук В.В. Forensic accounting нематеріальних активів / І.Плікус, В.Вакарчук // Розвиток фінансово-економічного становища на різних рівнях управління: підприємство, регіон, держава: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 6-7 листопада 2015 р.). У 4-х частинах. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2015. – Ч. 4. – С.70-73.